

Електронний журнал «Ефективна економіка» включено до переліку наукових фахових видань України з питань економіки (Категорія «Б», Наказ Міністерства освіти і науки України № 975 від 11.07.2019). Спеціальності – 051, 071, 072, 073, 075, 076, 292. Ефективна економіка. 2022. № 11.

**DOI: <http://doi.org/10.32702/2307-2105.2022.11.3>
УДК 338.22.021.1]:330.341.1(477)**

*I. В. Одотюк,
д. е. н., старший науковий співробітник, головний науковий співробітник
відділу економічної теорії, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН
України», м.Київ*

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-7125-4628>

ВІТЧИЗНЯНІ ІННОВАЦІЇ У КОРОТКОСТРОКОВІЙ ВОЄННІЙ ПЕРСПЕКТИВІ: СУПЕРЕЧНОСТІ РОЗВИТКУ, ВИКЛИКИ, МОЖЛИВОСТІ ВІДНОВЛЕННЯ¹

*I. Odotiuk,
Doctor of Economic Sciences, Senior Research Officer, Chief Researcher of the
Department of Economic Theory, State Organization Institute of the Economy and
Forecasting of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv*

DOMESTIC INNOVATIONS IN THE SHORT-TERM MILITARY PERSPECTIVE: CONTRADICTIONS OF DEVELOPMENT, CHALLENGES, RECOVERY OPPORTUNITIES

¹ Статтю підготовлено в рамках виконання НДР (№ ДР 0120U105800).

У статті визначено особливості та головні наслідки руху економічних суперечностей інноваційного розвитку України, встановлено основні фактори, котрі наразі формують і формуватимуть надалі перспективу інноваційного відновлення економіки країни в умовах післявоєнної реконструкції. Відзначаючи, що в умовах повномасштабних воєнних дій важливим чинником збереження галузі інновацій і високих технологій як основи цифровізації національної економіки постає фактор ефективного подолання владою нових викликів, в статті сформульовано і надано характеристику основним викликам розвитку в короткостроковому періоді процесу цифровізації, а також вітчизняної інноваційної сфери в цілому. З огляду на те, що подолання вказаних викликів можливе за умови реалізації законодавчою та виконавчою владою своєчасних і дієвих заходів реагування, в статті розроблено рекомендації законодавчих ініціатив щодо реформування в Україні системи інституційного забезпечення розбудови інноваційного процесу, а також щодо формування стратегічних засад цифрового розвитку вітчизняних інновацій та високих технологій на період до 2033 року.

The article defines features and main consequences of movement of economic contradictions of innovative development of Ukraine, substantiates basic factors which form today and will form in the future prospect of innovative restoration of economy of the country in conditions of post-war reconstruction. The author has established that it was not the creation of conditions, and struggle with the consequences of their absence have led to the fact that the prospect of Ukraine's establishment as a European state with strong innovation potential has not been realized, because, having inherited a highly effective national system of higher education and science, the country's economy was in isolation from the influence on it the results of domestic scientific thought. It has been grounded that in conditions of economic globalization the peculiarity of movement of contradictions of innovation development of Ukrainian economy is strategic uncertainty of the state in the issues of not only scientific and innovation prospects of the country but also the place of Ukraine on the global market of high technologies of civil and military purposes. The author formulated the main

challenges to the development of digitalization and domestic innovation sphere in the short term. It has been determined that the primary obstacle to the effective use of innovative factor of national economic recovery in the postwar period is the lack of consolidated vision of the government and specialized domestic and international experts of the near-term perspective of Ukraine's development, in particular at the level of key macroeconomic indicators. In view of the fact that overcoming the challenges formulated in the article is possible if the legislative and executive authorities implement timely and effective response measures, the article developed the author's recommendations for reforming the system of institutional support of innovation development and creation of the National Agency of Ukraine for Digital Development of Innovations and High Technologies. Proposals for the development and implementation of legislative initiatives to improve the system of state management of the innovation process and the formation of strategic principles of innovation and high-tech development, namely, the adoption of bills on state innovation policy, and the Strategy for Digital Development of Innovations and High Technologies for the period until 2033 were formulated. The author concluded that the success of the development of Ukraine's national economy in the period of post-war reconstruction will be determined not by the speed of substitution of the national global, but on the contrary, will be in direct dependence on the formation, and most importantly, the ability of the state of Ukraine to practice defending its own sovereign position on the place of national economic interests on the map of geopolitical interests of countries-leaders of the modern unstable world.

Ключові слова: *суперечності інноваційного розвитку, глобалізація виклики, стратегія, високі технології.*

Keywords: *contradictions of innovative development, globalization. challenges, strategy, high technologies.*

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями. Ринкова, інноваційна, знаннєва, інклюзивна, цифрова, циркулярна – увесь цей перелік моделей економічного устрою, які свого часу прагнула будувати Україна на зміну

економіці плановій, мав однозначний вплив на розвиток української інноваційної сфери. На кожному з етапі розбудови кожної з моделей результат згаданого вище впливу жодного разу запланованому не відповідав. В підсумку станом на сьогодні наявна в країні система економічних відносин в змозі відтворювати інноваційну сферу, внесок якої у щорічний обсяг промислового виробництва, не кажучи про ВВП, перетнув в бік зменшення рівень одного відсотка в структурі валового випуску. У чому полягають причини стрімкої девальвації інноваційного драйвера української економіки і чому рівень 1991 року, рівень економіки планової, виявився не скореним у році 2021 – це ті запитання, відповіді на які мають сформувати основу політики держави в галузі інноваційного розвитку національної економіки в період воєнного та післявоєнного відновлення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Факт повномасштабних воєнних дій на території України суттєвим чином трансформує традиційний аналіз наукових публікацій, адже війна тривалістю вже фактично дев'ять місяців, по-перше, значно обмежує дослідницьку ретроспективу, по-друге, вимагає здійснення оперативного експертного аналізу нових викликів та розробки заходів щодо їх нівелювання. У цьому зв'язку важливим є меседж Україні з боку країн-партнерів про те, що реалізація Україною плану повоєнного відновлення визначатиметься власними економічними та інноваційними можливостями виключно в частині готовності країни до адаптації запропонованих країнами G7 умов. Так, у спеціально підготовлених німецьким Фондом Маршалла пропозиціях, які було надано на погодження країнам «Великої сімки» на Міжнародній конференції з питань реконструкції у жовтні 2022 року у Берліні, такими головними умовами визначено необхідність [1]:

А) з боку країн G7: призначити координатора України для нагляду за реконструкцією;

Б) з боку України: приєднатися до Європейської прокуратури в питаннях розслідування шахрайського використання європейських коштів; реформувати свої інституції та суди; погодитися на зовнішній нагляд за використанням наданих Україні коштів.

Втім варто відзначити, що в обсязі інвестицій для відновлення та модернізації України, який готові надати країни G7, і який планував отримати уряд України, існує розбіжність, обсяг якої сягає 7,5 рази (100 і 750 млрд дол. США відповідно). Разом з тим, на думку представників Фонду, і обсяг майбутніх інвестицій від країн-донорів, і безпосередньо сама можливість їх отримання Україною визначатимуться результатом воєнних дій, адже розпочати серйозну реконструкцію під час війни є важким завданням і тільки після певного врегулювання та спеціальних домовленостей між державами про «воєнне страхування» Україна зможе розраховувати на залучення великих приватних інвестицій. Водночас щодо перспективи продовження фінансової підтримки України з боку ЄС, то вона визначається вкрай однозначно, адже, за оцінками директора Німецького фонду Маршалла Томаса Кляйне-Брокгофа, «...без миру та безпеки Україна потребуватиме ще більше грантів, а це є нереалістичним». При цьому співавтор звіту Німецького фонду Маршалла Джейкоб Функ Кіркегор зазначає: «Україна, яку швидко не відбудують, розпочати переговори про вступ до ЄС не може» [див. 1].

Формулювання цілей статті. Мета статті – визначити особливості руху суперечностей інноваційного розвитку України, сформулювати та охарактеризувати виклики, котрі у воєнних умовах формуватимуть інноваційні реалії у короткостроковій перспективі, розробити та запропонувати законодавчі ініціативи, реалізація яких дозволить нівелювати негативний вплив суперечностей на розвиток українських інновацій у період післявоєнної реконструкції.

Виклад основного матеріалу. Результати дослідження особливостей руху суперечностей інноваційного розвитку національної економіки дозволяють, з одного боку, визначати вказаний рух як еволюційний, а траєкторію його відтворення як висхідну – від виключення з інноваційного процесу частки його науково-технічного потенціалу до втрати інноваційного ефекту для економіки в цілому. З іншого боку, можемо зробити висновок, що зазначена еволюція не є об'єктивним процесом і критичний експертний аналіз змісту суперечностей інноваційного розвитку країни доводить, що еволюційний характер руху таких суперечностей був процесом запрограмованим. Запрограмованим він виявився не лише з огляду на негативний вплив наслідків трансформації колишньої політичної системи на сферу інновацій нової самостійної країни, але передовсім з огляду на управлінську неготовність профільної владної вертикалі до побудови якісно відмінної системи організації інноваційного розвитку національної економіки в умовах відкритості до впливу процесу економічної глобалізації.

Отже, особливості та головні наслідки руху економічних суперечностей інноваційного розвитку в Україні, на нашу думку, визначаються наступним:

1) економічна глобалізація, котра постала для країни невідворотною реальністю на початку новітнього етапу її самостійного державотворення, обумовила домінування в управлінській системі прийняття рішень елементу ситуативності щодо розв'язання проблеми забезпечення інтенсивного розвитку економіки в нових геополітичних реаліях. На наше переконання, не створення умов, а боротьба з наслідками їх відсутності призвели до того, що перспектива утвердження України як європейської держави з потужним інноваційним потенціалом, в якій однаково ефективно діючою була б система як формування, так і реалізації знаннєвого ресурсу, виявилась не реалізованою, адже, отримавши в спадок розвинену, високоефективну загальнодержавну систему вищої освіти і науки, економіка країни опинилась

в стані своєрідної ізоляції від впливу на неї результатів вітчизняної наукової думки. Наслідком такої, на наш погляд, створеної власноруч інноваційної ізоляції, стала поява і перманентне утвердження в подальшому тенденції до неефективного використання інтелектуального ресурсу для потреб економіки, прямим підтвердженням чому стали процеси скорочення та відпливу висококваліфікованих кадрів спочатку зі сфери науки, а згодом і з країни;

2) поява і поступове загострення суперечностей інноваційного розвитку внаслідок взятого на озброєння в умовах економічної глобалізації ситуативного принципу їх розв'язання призвели до трансформації інституційної системи управління науково-технічним та інноваційним процесами, підсумком якої стало формування управлінської вертикалі, в якій місця центральному органу виконавчої влади, який би зосереджував у своїх повноваженнях повну відповідальність виключно за розробку та провадження державної політики суто в сфері інновацій та високих технологій, в Україні не виявилось. Така система управління є діючою в країні понад два останні десятиліття, а покладений на разі на МОН України статус центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики в сфері інновацій, де-факто в стінах міністерства реалізується силами єдиного профільного, не одноразово реорганізованого, структурного підрозділу. Абсолют політичної доцільності, який, на нашу думку, в питаннях державного управління інноваціями набув прояву у домінуванні політичної коректності над професійністю призвів до того, що передбачення перспективних напрямів розвитку нових технологій функціонує у вигляді механізму розробки та затвердження стратегічних та середньострокових пріоритетних напрямів інноваційної діяльності загальнодержавного, галузевого та регіонального рівнів. Вказаний механізм не відтворює стратегічного бачення місця країни на світових ринках високих технологій, інноваційної продукції, перспективних наукових розробок, а

відтак зовнішня конкурентна боротьба України в пропонованих економічною глобалізацією умовах виявляється для країни завідомо невиграшною;

3) особливістю руху суперечностей інноваційного розвитку національної економіки в умовах економічної глобалізації є також стратегічна невизначеність в питаннях не лише наукових та інноваційних перспектив країни, але і місця країни на глобальному ринку високих технологій цивільного та військового призначення. Логічно, що за таких обставин діючі на сьогодні законодавчі норми лише частково врегульовують питання щодо трактування сутності інновацій, інноваційної діяльності, інноваційної продукції, інноваційного та пріоритетного інноваційного проекту, інноваційного підприємства, інноваційної інфраструктури, високих наукоємних технологій, високотехнологічної продукції та високотехнологічного виробництва. Разом з тим, чинне в сфері інноваційної діяльності українське законодавство на стимулювання інноваційної діяльності суб'єктів господарювання не спрямоване, а відтак в окремих, до того ж нечисленних випадках настання його дії носить суто компенсаційний характер. Законодавча в сфері інноваційної діяльності неврегульованість питання щодо необхідності, порядку та періодичності реалізації профільними державними інституціями заходів в частині організації моніторингу результативності розвитку інновацій та високих технологій призводить до того, що в Україні є відсутнім централізований облік науково-технічних розробок в сфері високих технологій, припинено статистичний облік кількості створених та використаних в економіці нових технологій, так і не було здійснено структурування сфери високотехнологічного виробництва, моніторинг виробництва високотехнологічних товарів та знанневих послуг не проводиться. На нашу думку, за таких умов, а саме – умов підміни стратегічних цілей тактичними завданнями, сподівання на спрацювання європейського фактора стимулювання процесу створення новітніх знань та

підвищення рівня їх комерціалізації в економіці залишаються для України навіть у довгостроковій перспективі невиправданими;

4) формування перспективи втрати національним сектором науки вітчизняного ринку розробки інноваційного продукту внаслідок домінування зовнішнього напрямку спрямування фінансової винагороди як в частині здійснених резидентами виплат за користування окремими об'єктами права інтелектуальної власності, так і в частині виплат за придбання секторами середніх та високих технологій нового технологічного обладнання зумовлене допущеною на рівні держави національною недалекоглядністю, яка визначає особливість руху суперечностей інноваційного розвитку національної економіки в умовах економічної глобалізації насамперед тим, що інтереси глобальних корпорацій було ототожнено з національними пріоритетами. Прикладом боротьби інтересів корпорацій в окремих галузях і держави на національному рівні була ситуація в країнах-членах ЄС щодо запровадження колективного ембарго на імпорту природного газу і нафти з РФ. У цьому зв'язку прийняте Польщею та Болгарією рішення про припинення ними з 27 квітня 2022 року імпорту природного газу є одним із варіантів розв'язання проблеми національної недалекоглядності на рівні держави.

Перебіг фази загострення суперечностей глобалізації у формі розгортання широкомасштабного відкритого військового конфлікту має своїм наслідком не лише фізичне руйнування економічних активів, інфраструктури, скорочення валового внутрішнього продукту, зниження рівня життя населення, насамперед, головним наслідком пролонгації ситуації з відсутністю шляхів розв'язання глобалізаційних суперечностей на території України постане реалізація перспективи невиправної втрати країною залишків інноваційного ресурсу стимулювання технологічної трансформації національної економіки. Передовсім йдеться про інтелектуальний ресурс як в частині самостійного створення і впровадження новацій, так і в частині спроможності до опанування сучасного світового технологічного доробку в

обсягах і динаміці, необхідній для забезпечення належних темпів ефективного відновлення національної економіки в післявоєнний період.

Факторами, котрі наразі формують і формуватимуть надалі перспективу інноваційного відновлення України в умовах воєнної та післявоєнної реконструкції, з нашої точки зору, є:

- першочерговою перешкодою на шляху дієвого використання інноваційного фактора відновлення національної економіки в післявоєнний період постає відсутність консолідованого бачення урядовими та профільними вітчизняними і міжнародними експертами найближчої перспективи економічного розвитку України принаймні на рівні макропоказників, адже практично подвійна розбіжність у фахових оцінках щодо рівня падіння ВВП за підсумками 2022р. – від 30% до 50% (ЄБРР – 30%, МВФ, Moody's – 35%, Світовий банк – 45%, Д.Шмигаль – 30-50%) – суттєво нівелює активну роботу уряду в напрямі посилення впевненості суб'єктів господарювання на швидке відновлення національної економіки в період післявоєнної реконструкції [2, 3]. Втім справа навіть не стільки у доволі широкій варіативності висловлюваних міжнародними інституціями прогнозів, скільки, *по-перше*, у швидкості, з якою вони змінюють власні ж оцінки негативного прогнозу ВВП України за підсумком 2022 року: кінець березня 2022р. – -20%, початок травня 2022р. – -30% (і це в межах лише одного ЄБРР); а, *по-друге*, у вже реалізованих, щоправда станом на травень 2022 року поки що поодиноких, спробах окремих міжнародних інституцій взагалі відкинути саму імовірність існування прогнозу ВВП України за підсумком вже наступного 2023р. Саме так в Світовому економічному огляді від квітня 2022р. висловився МВФ, який відзначив, що для України всі прогнози на 2023-2027 роки «...опущені через надзвичайно високий ступінь невизначеності», а тому реальний ВВП прогнозується лише до 2022 року [4];

- перешкодою для економічного подолання фази загострення суперечностей глобалізації, котра набула форми воєнного конфлікту на

території України, залишається та імовірно залишатиметься надалі непослідовність дій виконавчої та законодавчої гілок влади в частині реалізації власних заходів підтримки національної економіки під час воєнного стану. Так, запроваджені владою невдовзі після введення на території країни воєнного стану заходи щодо підтримки бізнесу (відміна перевірок, штрафів, нульовий акциз на пальне, безвідсоткове кредитування аграріїв, запровадження спрощеної системи оподаткування і добровільна сплата 2% податку резидентами з обігом до 10 млрд.грн., спрощення митних процедур, розширення переліку товарів критичного імпорту, що передбачає звільнення від сплати ПДВ та відтермінування і відміну сплати митних платежів) можуть бути фактично нівельовані зі вже прийнятим ЗУ №2244-IX, про що в травні наголосив президент УСПП А.Кінах [5]. Відверто про необхідність якнайшвидше відмінити всі раніше надані податкові пільги висловився в травні 2022р. міністр фінансів України С.Марченко, наголосивши, що «...потрібно повернути всі податки на довоєнний рівень, оскільки бізнесу допомогу надано, а тепер потрібно допомогти державі, яка фінансує армію» [6]. Втілювана в такий спосіб в життя державна політика підтримки національної економіки не сприятиме не лише активізації економічної активності в період продовження на території країни бойових дій, але і суттєво вплине на рівень негативних очікувань з боку нерезидентів після їх закінчення;

- загострення економічних суперечностей глобалізації матиме наслідком для інноваційної сфери України суттєве скорочення внутрішнього ресурсу для її розвитку, адже, відповідно до оцінок уряду та міжнародних експертів, незворотна втрата країною 20% ВВП [див. 3] та повна зупинка станом на травень 2022р. економічної діяльності 50% підприємств [7] є не стільки факторами стрімкого звуження внутрішнього реального і потенційного попиту на новації з боку резидентів, скільки ознакою незворотної втрати промислового потенціалу, який був не лише прикладною

сферою застосування вітчизняних наукових розробок, але і виступав замовником виконання значної частини вітчизняних наукових досліджень та розробок;

- нагальна для сфери науки та інновацій України упродовж всього попереднього періоду її державотворення проблема невинного скорочення кваліфікованого кадрового складу на етапі нинішньому змінюється відразу декількома тенденціями. По-перше, в ситуації, коли робоче місце в національній економіці втратили 40% працездатного населення [див. 5], збитки в економіці загалом, за оцінками Д.Шмигала, вже в квітні 2022р. перетнули позначку 500 млрд і невдовзі сягнуть 1 трлн.доларів США [8], а 9 з 10 українців опиняться за межею бідності, якщо війна затягнеться [див. 7], вочевидь невідворотною постає тенденція до одномоментного і різкого збільшення відтоку з галузі фахівців найвищої кваліфікації, По-друге, в умовах досягнення станом на травень 2022 року міграційним та еміграційним процесами кількості в 13 мільйонів громадян України можна небезпідставно стверджувати, що сфера наукового пошуку вже в найближчій перспективі стикнеться з проблемою на кшталт «демографічної ями», але вже в науці, оскільки еміграція працездатного населення відбувається здебільшого сім'ями, в складі яких сьогоднішні школярі, які залишили межі України, вже за 5-10 років могли б поповнити лави аспірантури українських вишів і науково-дослідних установ.

Отже, масштаб вже отриманих Україною руйнівних наслідків війни з одного боку, а з другого боку – високий ступінь невизначеності щодо тривалості війни та потенційного обсягу нових руйнувань, робить відповідь на питання щодо успішності перспективи локалізації інноваційного розвитку країни в умовах післявоєнної реконструкції вкрай невизначеною.

Враховуючи відзначене, важливим чинником забезпечення розвитку сфери інновацій і високих технологій як основи цифровізації національної економіки є врахування викликів, головні з яких нами визначено далі як для

цифровізації в цілому, так і для інноваційної сфери зокрема. Отже, викликами для розвитку цифровізації в Україні у 4 кв 2022р. та 1 кв 2023р. постануть:

- *Руйнування інженерної та енергетичної інфраструктури* передовсім лівобережної частини України, цільовим призначенням якої є збільшення частки охопленого інтернет-зв'язком населення, що матиме наслідком суттєве зниження рівня забезпечення громадян України доступом до послуг широкопasmового фіксованого, широкопasmового мобільного та оптоволоконного інтернет-зв'язку, а також зменшення рівня покриття території країни мережею 4G;

- *висока імовірність настання гострої енергетичної кризи* в період опалювального сезону 2022-2023 рр., результатом якої постане не лише уповільнення динаміки відновлення інфраструктури забезпечення населення інтернет-зв'язком, але і значне погіршення довоєнного рівня як щодо розвитку інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) в цілому, так і в частині доступу до ІКТ, а також рівня користування ІКТ;

- *стрімке зниження рівня життя та платоспроможності абсолютної більшості населення України*, оскільки, відповідно до прогнозу Мінфіну України, рівень падіння ВВП за підсумком 2022р. становитиме 33,2%, а за підсумком 2023р.: інфляція – 30,6%, безробіття – 28,2%, зниження офіційного курсу гривні до долара США – 50% від рівня 2022р., мінімальна зарплата у 2023 році урядом підвищуватись не буде [9]. Очікуваний подібного гатунку рівень макроекономічної стабільності, а також вже продемонстрована мобільними операторами України динаміка різкого підвищення цін на їх послуги у серпні 2022р. – +20% до рівня цін у липні 2022р., автоматично зроблять доступ до користування інтернет-зв'язком у випадку переважної кількості постійного населення України неможливим.

Перебуваючи у кризовому стані, інноваційна сфера, як основа цифровізації економіки України, у 4 кв 2022р. та 1 кв 2023р. опиниться, з нашої точки зору, перед загрозою руйнівного впливу наступних викликів:

1. *Втрата кваліфікованих кадрів.* В новітній історії України невіршеними до 24.02.2022р. залишались проблеми: по-перше, *перманентного скорочення чисельності кадрового складу виконавців науково-технічних робіт*, по-друге, *старіння зайнятих у виконанні науково-технічних робіт кадрів*, адже їх середній вік наблизився до передпенсійного. З початком на території України війни до вказаних проблем у сфері кадрового забезпечення виконання науково-технічних робіт додалися: а) *проблема еміграції (причини: втеча від війни разом з родинами)*; б) *втрата кадрового складу внаслідок перекваліфікації (причини: поширення в галузі явища прихованого безробіття та, як наслідок, стрімке зменшення засобів до існування; добровільна мобілізація до лав ЗСУ; запис до складу територіальної оборони)*; в) *збільшення імовірності посилення кадрового голоду у сфері науково-технічних робіт вже у найближчі 1-3 роки (причини: збільшення упродовж останнього періоду чисельності випускників вищих навчальних закладів, які завершують своє навчання шляхом отримання подвійного диплому – в Україні і за кордоном; збільшення чисельності випускників вищих навчальних закладів, які достроково завершують своє навчання в українських ВНЗ та отримують вже диплом магістра виключно за кордоном; еміграція, яка, починаючи від 24.02.2022р., тільки станом на 01.06.2022 сягнула близько 9 млн. українців суттєво зменшить кількість тих виконавців науково-технічних робіт, які потенційно могли б увійти до їх складу упродовж наступних 3-7 років)*;

2. *Збільшення дефіциту наявного фінансового ресурсу для розвитку інновацій, цифрових в тому числі.* Проблема неналежного рівня фінансового забезпечення інноваційного процесу в Україні упродовж попередніх 31-го років незалежності жодним з урядів вирішена не була. Фактор війни на

території України суттєво посилить масштаб фінансової неспроможності до фінансування інноваційного процесу як з боку національного уряду, так і з боку господарюючих суб'єктів;

3. *Відсутність суверенного бачення місця України на світовому ринку інновацій.* В країні немає вибудованої системи державного управління сферою національних інновацій, механізм прогнозування розвитку високих технологій на рівні держави відсутній, що суттєвим чином впливає на якість нормативно-законодавчих документів, які приймаються центральними органами виконавчої та законодавчої влади щодо розвитку в країні інновацій;

4. *Висока імовірність посилення тенденції до стрімкого скорочення в Україні кількості постійного населення,* що означатиме не лише суттєве звуження внутрішнього попиту, зокрема в сфері інновацій, але і значне зменшення людського, фінансового та технологічного ресурсу для забезпечення подальшого розвитку цифровізації економіки країни.

З урахуванням високої імовірності збільшення на території України руйнацій внаслідок продовження воєнної фази розв'язання економічних суперечностей глобалізації, вважаємо, що невідкладним є посилення Україною рівня суверенізації національної політики розвитку науки, інновацій та високих технологій. У цьому зв'язку подолання вказаних вище викликів можливе за умови реалізації на рівні законодавчої та виконавчої влади також таких заходів:

1. *Розробка та прийняття Закону України «Про державну інноваційну політику».* Законопроект має розв'язати проблему предметного унормування змісту, меж, а також критеріїв здійснення державою регулюючого впливу на становлення і розвиток національної інноваційної системи в Україні. Обґрунтування: за підсумком попереднього етапу розбудови економіки країни на законодавчому рівні не було ані розроблено, ані прийнято закону про державну політику в сфері інновацій та високих технологій. Натомість, чинний Закон України «Про інноваційну діяльність»

(№ 40-IV від 04.07.2002) торкається питання здійснюваної державою політики в сфері інновацій лише в статті 3 «Мета і принципи державної інноваційної політики». Однак, з позиції змістовного наповнення, і вказана стаття 3, і текст зазначеного закону в цілому відтворюють виключно загальне бачення його розробників щодо: розподілу повноважень гілок влади у сфері інноваційної діяльності; необхідності надання державної підтримки реалізації інноваційних проектів; можливих форм такої підтримки. Втім, представлені розробниками тлумачення використовуваних в законі термінів, а також види фінансової підтримки відносно зареєстрованих інноваційних проектів є такими, які, з одного боку, надають підстави для максимально широкого трактування інновацій, інноваційної діяльності та інноваційної політики, а, з другого боку, позбавляють права суб'єктів інноваційної діяльності на отримання щонайменшої фінансової підтримки за будь-яким із задекларованих в законі її видом. З урахуванням того, що положення відносно особливостей оподаткування та митного регулювання інноваційної діяльності з діючого закону виключено, останній виконує роль документу, який для нині господарюючих в економіці України суб'єктів відіграє виключно інформативну функцію.

2. З урахуванням визначених вище суперечностей інноваційного розвитку та сформульованих викликів доцільною є *розробка та прийняття законопроекту про Стратегію цифрового розвитку інновацій та високих технологій на період до 2033 року*. Затверджений законом стратегічний документ в обов'язковому порядку має:

враховувати набутий країною у попередній період досвід розбудови інноваційної економіки;

базуватись на обґрунтованому прогнозі перспективних для України напрямів розвитку цифрових новацій та високих технологій;

вказувати поетапні індикатори реалізації намічених стратегічних цілей;

визначати чіткий перелік регуляторних важелів реалізації державою стимулюючого впливу на сферу високих технологій.

Стратегія повинна регламентувати напрями, ступінь та базові умови здійснення інституційних трансформацій та трансформацій інфраструктури цифрового розвитку, котрі необхідні задля досягнення сформульованих кількісних та якісних параметрів створення, комерціалізації, впровадження та дифузії високих технологій в економіці країни.

Основним важелем здійснення ефективного з позиції держави регуляторного впливу на розвиток сфери цифрових новацій могло б стати запровадження на загальнодержавному рівні практики розробки, затвердження і реалізації національної технологічної ініціативи. Національна технологічна ініціатива являтиме собою програму заходів щодо участі країни у формуванні принципово нових ринків товарів і послуг шляхом створення умов для розробки і впровадження ключових технологій з метою досягнення регіонального технологічного лідерства країни до 2033 року. В рамках Ініціативи повинно бути опрацьовано обґрунтоване бачення переліку високих технологій, а також нових ринків товарів та цифрових послуг, в яких країна, чітко дотримуючись сформованих кроків, зможе в ступні 10 років отримати національні конкурентні переваги.

Важливим об'єктом здійснення державою стратегічного впливу на становлення в країні високотехнологічної економіки мають стати потужні державні корпоративні структури. Їх діяльність зосереджуватиметься на питаннях:

- внутрішнього і зовнішнього трансферу технологій,
- ефективній та швидкій комерціалізації отриманих новітніх інноваційних розробок,

- інвестиційного забезпечення реалізації перспективних інноваційних проектів.

Створення державних корпорацій має унеможливити розпорошення відповідальності за неефективність державного управління інноваційним розвитком, і, що головне, забезпечити повномасштабне впровадження в практику господарювання тих стратегічних ініціатив, які регламентовано відповідним документом – Стратегією цифрового розвитку інновацій та високих технологій на період до 2033 року;

Організаційною формою втілення затверджених технологічною ініціативою кроків мають стати консорціуми та технологічні платформи, які об'єднують представників освіти, науки і бізнесу навколо реалізації стратегічно важливих для держави національних проектів у перспективних напрямках розвитку науки і високих технологій. Механізмом реалізації національної технологічної ініціативи могла би виступити скоординована програма наукових досліджень, у фінансуванні виконання якої, а також подальшій комерціалізації отриманих за її підсумком результатів обов'язково повинен був би брати участь приватний капітал, як одна із сторін вказаного консорціуму.

Осередками розбудови інноваційної інфраструктури економіки країни мають стати пріоритетні зони інноваційного розвитку цифрових технологій (ПЗІРЦТ), як території, на яких встановлюватиметься і діятиме спеціальний правовий режим економічної діяльності інноваційних суб'єктів.

3. *Створення Національного агентства України з питань цифрового розвитку інновацій та високих технологій*, котре має стати ключовим результатом ініційованої та проведеної реорганізації нині існуючих в країні інститутів розвитку інновацій. На Агентство мають бути покладені функції з управління, координації, нормативно-правового забезпечення цифрового розвитку економіки, зокрема в частині формування та реалізації державної політики в сфері високих технологій та цифрових інновацій. Національне агентство України з питань цифрового розвитку інновацій та високих технологій (НАЦРІВТ) має виступити координатором

та головним відповідальним виконавцем за розробку, погодження і подання на затвердження Стратегії цифрового розвитку економіки та високих технологій на період до 2033 року, а також Плану реалізації Стратегії з чіткими кількісними критеріями виконання запланованих заходів. Національному агентству України з питань цифрового розвитку інновацій та високих технологій необхідно делегувати розробку Національної технологічної ініціативи. Завданням НАЦРІВТ постане також створення дорожніх карт технологічного лідерства, котрі являтимуть собою деталізований за часом і виконавцями план заходів щодо підвищення національної конкурентоспроможності у створенні нових технологій та опануванні на основі їх впровадження і дифузії нових ринкових ніш на перспективних зовнішніх ринках високотехнологічних товарів та послуг;

4. З метою реалізації ініціативи щодо запровадження в якості осередків розбудови інноваційної інфраструктури економіки країни спеціальних зон інноваційного розвитку цифрових технологій, як територій, на яких встановлюється і діє спеціальний правовий режим економічної діяльності суб'єктів інноваційного процесу, необхідно внести зміни до тексту статті 3 Закону України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» (№2673-ХІІ від 13.10.1992р.), якими включити до унормованого переліку типів спеціальних (вільних) економічних зон зону інноваційного розвитку цифрових технологій. Таким чином, вказані території з наданими їм пільговими умовами в частині митного, фінансового та податкового регулювання концентруватимуть організаційні форми високотехнологічних компаній, діяльність яких буде сфокусована виключно на генерації інноваційних цифрових рішень в економічному та суспільному житті країни.

Висновки і перспективи подальших розвідок у даному напрямі. На підставі викладеного вище можемо зробити висновок, що визначені в статті суперечності та проблеми інноваційного розвитку України, ступінь їх

неухильного з часом поглиблення і, головне, їх вплив на якість і темпи розбудови національної економіки мали можливість дієвого розв'язку в реаліях економічної глобалізації виключно за умови своєчасної відмови від практики тотального не сприйняття, не прийняття і пограння отриманого країною спадку в сфері управління, планування та регулювання розвитку інноваційної сфери, ефективність застосування якого була доведена попереднім тривалим періодом його використання. Отже, з нашої точки зору, успішність розбудови Україною національної економіки за допомогою інноваційного фактора визначатиметься в періоди воєнної та післявоєнної реконструкції не швидкістю заміни національного глобальним, а навпаки, знаходитиметься у прямій залежності від сформованості, а головне, здатності держави Україна до практичного відстоювання власної суверенної позиції щодо чільного місця національних економічних інтересів на мапі геополітичних інтересів країн-лідерів сучасного мінливого світу. Втім, наскільки адекватною сформульованим в статті викликам є і в найближчій перспективі буде позиція центрального органу виконавчої влади, відповідального за формування та реалізацію державної політики в сфері розвитку науки та інновацій, - це питання, ступінь риторичності якого встановлюватиметься у подальших дослідженнях, оскільки наразі однозначність отримання на нього ствердної відповіді є не очевидною.

Література

1. Книш О. (2022), Як Україна відновлюватиметься після перемоги й хто за це платитиме. Режим доступу: <https://www.meta.ua/uk/news>, дата звернення 07.09.2022.
2. CNBC (2022), ЄБРР погіршив прогноз падіння економіки України у 2022 році. Режим доступу: <https://www.slovoidilo.ua>, дата звернення 10.05.2022.

3. Moody's (2022), Як війна позначиться на економіці України у 2022 році: прогноз Moody's. Режим доступу: <https://www.meta.ua/uk/news/>, дата звернення 22.05.2022.
4. Finbalance (2022), МВФ утримується від прогнозу для економіки України на 2023 рік. Режим доступу: <https://www.finbalance.com.ua>, дата звернення 19.04.2022.
5. GMK Center (2022), Анатолий Кинах: послевоенная экономика Украины будет кардинально иной. Режим доступу: <https://www.gmk.center>, дата звернення 20.05.2022.
6. РБК-Украина (2022), Все налоги вернуть: глава Минфина предложил отменить льготы, введенные после начала войны. Режим доступу: <https://www.rbc.ua>, дата звернення 25.05.2022.
7. UNDP Eurasia (2022), 9 з 10 українців можуть опинитися за межею бідності через війну з РФ – ООН. Режим доступу: <https://www.meta.ua/uk/news>, дата звернення 16.05.2022.
8. The Economist (2022), "Ukraine's prime minister says planning for reconstruction must start now". Режим доступу: <https://www.economist.com>, дата звернення 28.04. 2022.
9. Григор'єв В. (2022) До 50 грн за долар: в Україні підготували макропрогноз на 2023 рік. Режим доступу: <https://www.meta.ua/uk/news>, дата звернення 08.09.2022.

References

1. Knysh, O. (2022), "How Ukraine will recover after the victory and who will pay for it", available at: <https://www.meta.ua/uk/news>, (Accessed 07 September 2022).
2. CNBC (2022), "The EBRD has downgraded its forecast for Ukraine's economic decline in 2022", available at: <https://www.slovoidilo.ua>, (Accessed 10 May 2022).

3. Moody's (2022), "How the war will affect Ukraine's economy in 2022: Moody's forecast", available at: <https://www.meta.ua/uk/news/>. (Accessed 22 May 2022).
4. Finbalance (2022), "The IMF refrained from making a forecast for Ukraine's economy for 2023", available at: <https://www.finbalance.com.ua>, (Accessed 19 April 2022).
5. GMK Center, (2022), "Anatoliy Kinakh: Ukraine's post-war economy will be fundamentally different", available at: <https://www.gmk.center>, (Accessed 20 May 2022).
6. RBC-Ukraine (2022), "All taxes back: the head of the Ministry of Finance proposed to cancel the benefits introduced after the war", available at: <https://www.rbc.ua>, (Accessed 25 May 2022).
7. UNDP Eurasia (2022), "9 out of 10 Ukrainians may find themselves below the poverty line because of the war with Russia", available at: <https://www.meta.ua/uk/news>, (Accessed 16 May 2022).
8. The Economist (2022), "Ukraine's prime minister says planning for reconstruction must start now", available at: <https://www.economist.com>, (Accessed 28 April 2022).
9. Grigoriev, V. (2022), "Up to 50 UAH per dollar: Ukraine prepared macro forecast for 2023", available at: <https://www.meta.ua/uk/news>, (Accessed 08 September 2022).

Стаття надійшла до редакції 17.11.2022 р.